lönös tekintettel a ž-re. Ez az argumentum azonban meglehetősen ingatag alapokon nyugszik, és könnyen eleshetik, ha a mainál jobban fogjuk ismerni XVI. századi magyar nyelvű kéziratos emlékeink hangjelölését. Általában azt mondhatjuk, hogy Farkas Gyula érvei nem valószínűtlenek ugyan, de mai ismereteink inkább contra, mint pro bizonyítanak vele kapcsolatban. Varjas Béla ellenvetésein (Kísérő tanulmány Sylvester *Új Testamentumá*nak kiadásához, Bp. 1960. 19—20. Bibliotheca Hungarica Antiqua, I.) túlmenően azt is meg kell mondanunk, hogy nem evidens a kódex útjának megrajzolása sem. Ha Nádasdy közvetítő szerepét nem feltételezzük, akkor is találunk magyarázatot arra, hogyan jutott a Müncheni-kódex Bécsbe, későbbi tulajdonosához, mert Widmanstetter 1553. április—május hónapokban maga is járt Erdélyben, Georg Utjesenovič meggyilkolása miatti kihallgatások idején. A hipotézis láncolatból néhány teljesen megalapozatlan és felesleges feltevés el is maradhatott volna. Pl.: Nádasdy ki akarta adatni (?) a Müncheni-kódexet, de Sylvester régi szöveg helyett inkább új munkát akart közzétenni (?) (S. 9.); vagy annak a kérdésnek „megoldása", hogy Nádasdy eladta-e vagy elajándékozta-e a tulajdonában levő (!) kódexet, — hisz a megoldásig nem vitt probléma még mindig az, hogy birtokolta-e egyáltalán? (Vö. S. 12.)

Végső összegezésül annyit mondhatunk, hogy Farkas Gyula álláspontja Nádasdy szerepét illetően, a művelődéstörténeti összefüggések fényében, még akkor is elgondolkoztató, ha nagy mértékben kérdéses.

V. Kovács Sándor

Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde. Drámai költemény. Az utószót írta: Szauder József. Bp. 1960. Magyar Helikon. 243 l.

Nemrégen új díszkiadásban jelent meg Vörösmarty klasszikus munkája Szauder József magvas kísérőtanulmányával, amely tükrözi romantika- s vele együtt Vörösmarty-felfogásunk módosulását az 1955-ös realizmusvita óta. Ekkor Baróti Dezső és Juhász Géza a *Csongor*t még egyértelműen realista alkotásként értékelték, de Tóth Dezső azóta megjelent Vörösmarty-monográfiája már nem azonosította magát az ilyen szimplifikáló ítélettel, s ezzel az álláspontjával egy lépést tett a helyes megoldás felé. Mindamellett a magyar romantika problémái mindmáig nyitott kérdést jelentenek irodalomtörténetírásunknak.

Szauder az eddigi kutatások eredményeivel összhangban kijelöli a *Csongor és Tünde* helyét a *Zalán futásá*tól a *János vitéz* felé vezető úton, majd utal az 1825—31 között írott művekre, amelyekben már benne van a *Csongor* képkincsének és meseszimbolikájának magva. Szemléletes példákon keresztül dokumentálja Vörösmarty hőseinek elvágyódó jellemét, s érdekes stílusösszehasonlítást végez *A bujdosók* c. drámával. A továbbiakban újszerűen foglalkozik a drámai költemény népi világát megtestesítő alakokkal. Ennek kapcsán meggyőzően mutat rá az ábrázolás életképszerű vonásaira, egyszersmind intve attól, hogy ezek jelentőségét túlhangsúlyozva a *Csongor és Tünde*ben az egységesen realista ábrázolás korai darabját lássuk.

A kiadvány jellegéből adódóan Szauder tanulmánya természetesen egészen más célokat kíván megvalósítani, mint hogy irodalomtörténeti problémákat oldjon meg, mégis úgy érezzük, hogy számos részletkérdésben behatóbb kutatásra ösztönöz.

Heverdle László

Kovács Endre: A lengyel kérdés a reformkori Magyarországon. Bp. 1959. Akadémiai K. 429 l.

A magyar történetírásban már sokszor felvetett, de kellőképpen még meg nem oldott problémát ez a mű a lehető legnagyobb teljességre törekedve igyekszik bemutatni. A kérdés történeti fejlődését kitűnően bemutató fejezetek ismertetése itt nem lehet feladatunk, figyelműnket a könyv negyedik, utolsó fejezete kelti fel, mely „Irodalmi életünk és a lengyelek" címen az egész korszak irodalmi elemzését adja. Bemutatja a lengyel költészet egykorú magyar visszhangját, majd felsorolni igyekszik azokat a magyar műveket, amelyek lengyel témájúak. Nyilvánvaló, hogy a történésznek ezzel a fejezettel nem volt más célja, mint hogy alátámassza, kézzelfoghatóbbá tegye egész könyvének mondanivalóját. Az irodalom ebből a szempontból mindössze puszta illusztrációs anyag, s ezért e könyvben nincs is olyan nagy szerepe, mint amilyet joggal elvárhatnánk tőle. Költőinknek, esszéistáinknak, irodalomtörténészeinknek és a lengyel kultúrának a viszonyát Kovács sokkal vázlatosabban dolgozta fel, mint a társadalmi, politikai, a gazdasági vagy éppen hadtörténeti kérdéseket.

Ha el is ösmerjük, hogy Kovács Endrének, a történésznek e művében elsősorban társadalom- és politikai történeti problémákat kellett megoldania, azért mégis meg kell jegyeznünk, hogy az irodalom háttérbe szorítása nem segíti elő a teljes kép kialakítását. Hiszen a reformkor költészete mind nálunk, mind a lengyeleknél szerves tartozéka annak a nemzeti harcnak, amely Kovács könyvének a középpontjában áll. Ha a kor társadalmi és politikai fejlődésrajza rokonvonásokat állapít meg a két nemzet élete között, akkor e rokonvonásoknak a költészetben is tükröződniök